

Наталья Лашук

**ПРОБЛЕМА «ЖИДОМАСОНСКОГО ЗАГОВОРА» В РОССИЙСКОЙ
ПУБЛИЦИСТИКЕ НАЧАЛА XX СТ.**

В статье анализируется теория «жидомасонского заговора» как одна из доминирующих проблем масонского вопроса в российской публицистике, а также охарактеризованы общественные дискуссии по проблеме «вольных каменщиков» Российской империи.

Ключевые слова: масонство, либерализм, ложа, «вольные каменщики».

Nataliya Lashuk

**THE PROBLEM OF THE JUDEO-MASONIC CONSPIRACY IN RUSSIAN
PUBLICISM IN 20-th CENTURY**

The article examines the Judeo-Masonic conspiracy, illuminated on pages of periodicals beginning of the twentieth century and characterized the public debate over the issue of "freemasons" of the Russian Empire.

Keywords: Freemasonry, liberalism, Lodg, "Freemasons".

Стаття надійшла до редакції 18.11.2015

УДК 94(47):281.93:356.363«19»

Сергій Малишко

ПРАВОСЛАВНЕ ВІЙСЬКОВЕ ДУХІВНИЦТВО РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ в 1914 р.

У статті розглянуто стан православного військового духівництва Російської імперії напередодні Першої світової війни. Автор досліджує кадровий склад військово-духовного відомства, його віковий ценз, освітній показник та досвід пастирської діяльності.

Ключові слова: військове духівництво, кадровий склад, Російська імперія, протопресвітер, Перша світова війна (Велика війна).

Військове духівництво Російської імперії, яке, в тому чи іншому вигляді, існувало впродовж майже 200 років, свого завершеного вигляду отримало лише напередодні Першої світової війни, а вже 1918 р. було ліквідоване більшовицьким керівництвом. Століття поспіль знову виникла потреба у військових священниках, що пов'язано з духовним відродженням країни, в тому числі і релігійності. Громадсько-політична актуальність зумовлена відродженням капеланської служби відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. №667-р. Наразі, створення капеланської служби є нагальною потребою на сучасному етапі функціонування Збройних Сил України для задоволення релігійних потреб військовослужбовців, піднятті моральності та забезпеченні її високого рівня в особового складу, участі у військових операціях, навчаннях, святах для безпосереднього виконання душепастирського обов'язку, обмеженні впливу деструктивних культів на військовослужбовців, які несуть небезпеку душевному та духовному здоров'ю. Для ефективного функціонування капеланської служби у Збройних Силах України (в т.ч. і у СБУ, Держприкордонслужби, Нацгвардії, Держспецслужби транспорту) необхідне її ґрунтовне наукове вивчення в період найвищого розвитку – у 1914 р., що є частиною комплексного дослідження історії військового духівництва, а з огляду на переважну більшість військовослужбовців православного віросповідання, першочерговим є цей напрямок роботи. Все це в комплексі і обумовлює актуальність зазначеної теми.

Вітчизняна історіографія військового духівництва зосереджена на ролі військового духівництва, переважно греко-католицького віросповідання, у морально-виховній діяльності українських національних формувань. У цьому руслі написані роботи Д. Забзалюка, Т. Ковальчука, Р. Коханчука, П. Ткачука, [5]. Робота В. Милуся лише побіжно висвітлює історію військового духівництва Російської імперії, зорієнтована, в першу чергу, на висвітлення питання взаємин Церкви і війська, а великої уваги приділено діяльності УПЦ Київського патріархату у ЗСУ [13]. На сьогодні, найбільш ґрунтовною працею із зазначеної проблеми є монографія Т.М. Губської «Военное

духовенство и священники Николаева», виданої 2006 р. у Миколаєві [3]. Схожим за викладом матеріалу є один том двотомника «Велика війна 1914 – 1918 і Україна», написаний Т. Євсєєвою на матеріалах праць В. Коткова та К. Капкова [4].

Серед зарубіжної історіографії перше місце займає історіографія Російської Федерації. Так, протягом чверті століття, особливо в останні роки, російськими дослідниками було написано кілька монографій та видано майже півсотні наукових публікацій на зазначену тему [2]. Окреслимо лише незначну їх кількість, з огляду на існуюче окреме наше дослідження сучасної історіографії військового духівництва [11]. В.М. Котков дослідив історію православного, католицького, протестантського і мусульманського військового духівництва з XVIII ст. і до його скасування 1918 р. [8]. К.Г. Капков опублікував статистичний матеріал по православному військово-морському духівництву на підставі формулярних списків військово-духовного відомства [7]. Історіографії військового духівництва присвячена докторська дисертація М.І. Івашка, якій передувала низка досліджень із заявленої тематики [6].

Історіографія далекого зарубіжжя історію православного військового духівництва, на сьогодні, не вивчає. У монографіях, присвячених історії Першої світової війни, написаних Дж. Кін (Keene, Jenifer D.) та Р. Карлайлом (Carlisle, Rodney P.) лише принагідно згадуються капелани (католицькі військові священники), які діяли в роки Першої світової війни в американській армії на Західному фронті [1]. Видіння, здійснене Софійським університетом ім. св. Климента Охридського (Болгарія) 2009 р., присвячене діячам Російської імперії, які емігрували з Росії у роки Громадянської війни, серед яких – протопресвітер Г.І. Шавельський [15].

Структура православного військового духівництва у 1914 р. не була простою та строго централізованою. Протопресвітер військового і морського духівництва був підзвітний Св.Синоду, отримував від нього вказівки та накази. Протопресвітер керував військовим і морським духівництвом віддаючи накази та надсилаючи розпорядження через Духовне правління або через благочинних військового відомства. Благочинні призначалися з-поміж духівництва дивізії (як правило, священники перших полків дивізії) чи округу (зазвичай, настоятелі військових соборів). Благочинні дивізій підпорядковувалися благочинним корпусів, а ті, в свою чергу, благочинним армій (як правило, священникам при штабах армій).

Суттєвим недоліком було те, що все військове духівництво управлялося протопресвітером – представником т.зв. “білого” духівництва (одружені, вдівці, целібати). В першу чергу, це виражалось в тому, що для рукопокладення кандидатів у священники або нагородження духівництва церковними нагородами йому доводилося звертатися до місцевих єпархіальних архієреїв, які належали до єпархіального відомства. По-друге, порушувалася канонічність управління у разі, коли обов’язки священника у підрозділі виконував представник вищого духівництва (єпископ, архієпископ)(подібний прецедент мав місце в роки Першої світової війни). По-третє, т.зв. “чорне” духівництво (ієромонахи), відповідно до канонів та усталеної в Церкві практики, повинні були підпорядковуватися архієрею, якого у військово-духовному відомстві не було. По-четверте, військово-духовне відомство *de facto* представляло собою окрему єпархію (на зразок сучасної військової єпархії Польської Православної Церкви), очолювану священником (хоч і у сані протоієрея), а не єпископом.

Позитивним, в свою чергу, було те, що протопресвітер безпосередньо був добре обізнаний у проблемах військових священників, що спонукало його до більш рішучих дій щодо підвищення його статусу і положення.

Діяльність військових священників була регламентована військовим та державним законодавством і стосувалася, в першу чергу, правового статусу та обов’язків священника. На початку століття були введені в дію нові військові устави: внутрішньої, польової, гарнізонної служби та морський. На відміну від уставів XIX ст., в новій редакції ролі священника було приділено більше уваги. Згідно з Уставом польової служби священник постійно знаходився разом зі своїм підрозділом. У піхотних та артилерійських частинах його місце було в обозі 2-го порядку, а в інженерних військах – одразу за своїм відділенням. [17, ст. 65, ст. 139, п. 1 – 4]. Устав гарнізонної служби передбачав загальну молитву, яку читав священник та обов’язкову присутність священника при духовному заповіті хворого [16, с. 48, 96].

Дещо іншою була ситуація на флоті, з огляду на більш складні умови служби. За Морським уставом благочинний лише з дозволу командуючого ескадрою мав право проводити огляд церков на кораблях, відправляти флотського священника на церковний суд тощо. Флотський священник перебував у повній підлеглості командирів судна і лише у духовних справах – благочинному ескадри.

До обов'язку корабельного священика входило відвідування хворих, відправа, з дозволу капітана, молебню перед боєм чи після нього тощо [14].

Після 1890 р. (реформування Військово-духовного відомства) псаломщик був прирівняний до підпрапорщика, диякон – до поручика, священик – до капітана-ротного командира, нештатний протоієрей і священик-благочинний – до підполковника. Благодичинний у сані протоієрея, настоятель військового/морського собору, штатний протоієрей отримували права полковника, а протопресвітер – генерал-лейтенанта [7, с. 60]. До зазначеної реформи їхній статус був нижчий [10, с. 121-123].

Матеріальне забезпечення військового духівництва напередодні Першої світової війни було досить високим. Протопресвітер отримував 10 тис. руб/рік (в т.ч. 4 тис. столових та 2 тис. квартирних), протоієрей – майже 3 тис. руб/рік, благочинний – майже 2,5 тис. руб/рік, священик – 2 100 руб/рік, диякон – майже 1 тис. руб/рік, псаломщик – 360 руб/рік, що свідчить про значну увагу до потреб військових священиків з боку держави (середня заробітня платня на той час була становила від 360 руб/рік (некваліфіковані працівники) до 2,5 тис. руб/рік (викладачі)): військові священики у забезпеченні були повністю прирівняні до відповідних офіцерських чинів [7, с. 56-57].

Штати військового духівництва досліджувалися К. Капковим, проте отримані ним результати щодо кадрового забезпечення військово-духовного відомства носять дещо поверхневий характер і потребують подальшого уточнення. Для дослідження кадрового складу нами був використаний метод уніфікованої анкети, за допомоги якого вдалося з'ясувати наступне. Кадровий склад військово-духовного відомства напередодні Першої світової війни був достатньо зрілий, у віковому, психологічному та духовному аспектах. Із 753 священиків (станом на 01.08.2014 за н.с.) 317 були віком від 40 до 49 років, 232 – від 50 років, в той час, як від 30 до 39 років – 180 священиків, а від 25 до 29 – 24. Серед дияконів та псаломщиків 79 осіб мали вік 30 – 39 років, 64 особи – 40 – 49 років, 34 – від 25 до 29, 27 – старше 50 років, 14 мали вік до 25 років.

Загальна кількість священиків, які мали досвід пастирської роботи в бойових умовах (Російсько-турецька війна 1877-1878 рр., Російсько-японська війна тощо) становила 174 особи, з яких священиків – 167. 78 з них мали вік 40 до 49 років, 62 чол. – старше 50 років та 27 чол. – від 30 до 39 років. У відсотковому показнику, кількість священиків з досвідом становить 22,17%.

Окремо вважаємо за доцільне зазначити кількість військово-духовного відомства. Станом на 1914 р. протоієреїв у відомстві військового протопресвітера налічувалося 155 чол., з яких майже третина (45 – 29%) мали досвід роботи під час збройних конфліктів (114 священиків (73,5%) мали вік від 50 років).

Рівень освіти кадрового військового і морського духівництва напередодні Першої світової війни був високим: 614 священиків (81,5%) мали вищу духовну освіту і лише 3 особи (0,4%) не мали ніякої. 35 священиків (4,64%) у 1914 р. здобували освіту або мали незакінчену. 52 священики (6,9%) мали ступінь кандидати богослов'я, а 3 (0,4%) – магістри богослов'я. 50 священиків (6,64%) мали лише світську освіту [9, с. 90-91].

На початку свого існування (поч. XVIII ст.) військові і флотські священики були представлені ієромонахами, в той час, як на поч. XX ст. основна частина духівництва відомства протопресвітера складалася з “білого” священства. На думку останнього протопресвітера армії і флоту Г.І. Шавельського, рівень освіченості “чорного” духівництва був нижчим: обмеження вступу до навчальних закладів для чернецтва, практична необізнаність у тонкощах сімейного життя і вихованні дітей, недостатня освіченість – все це не сприяло до підвищення авторитету священика у війську.

Напередодні Першої світової війни було проведено I Всеросійський з'їзд військового і морського духівництва, який визначив основні напрямки діяльності військових пастирів. Загалом, було організовано дванадцять секцій: про пам'ятку, богослужбова, учительна, бібліотечна, місіонерська, правова, благодійницька, у справах свічкового заводу, морська, у справах боротьби з алкоголізмом, релігійно-морального виховання в'язнів, про суд честі.

Саме завдяки цьому з'їзду завершилося оформлення військового і морського духівництва: рішення секцій були втілені у життя вже в перші дні Великої війни. Як приклад, прийнятий на богослужбовій секції порядок здійснення богослужінь був втілений в роки Першої світової війни, що дозволило в екстремальних умовах не позбавляти військовослужбовців молитви [12, с. 62].

Недостатня ефективність пастирської діяльності у ЗС Російської імперії років Першої світової війни обумовлена низькою релігійністю мобілізованих (велика кількість робітників, піддатних впливу різного роду пропаганди), неготовністю духівництва, в першу чергу мобілізованого з єпархій, до особливих умов служби, відірваність від військових та полкових традицій та розвитком елементів інформаційної війни.

Таким чином, православне військове духівництво Російської імперії у 1914 р. було повністю оформленим відомством, але з недостатньою практичною підготовкою, свідченням чого є високий рівень його мобілізаційної підготовки на початку Великої війни і, в той час, певні складнощі організаційного характеру при виконанні пастирських обов'язків в перші місяці війни. Структура управління за роки війни практично не змінилася, що вказує на оптимальну систему управління православним військовим духівництвом у війську Російської імперії.

Як свідчать архівні джерела та останні дослідження зазначеної проблеми, військові священники, як окремих прошарок духівництва, були у більш вигідних умовах, ніж парафіяльні, користуючись правами та забезпеченням відповідно звань військовослужбовців. Проте, з огляду на приналежність їх одночасно до двох відомств: військового і духовного – військові пастирі досить часто стикалися з проблемою втручання у їхню діяльність військового командування, яке прирівнювало священників до офіцерів у повному розумінні цього слова.

Питання кадрового забезпечення військово-духовного відомства розглядалося К. Капковим, але, з метою уточнення ключових положень, існує потреба у подальшому вивченні цієї проблеми з використанням нових методів дослідження, а саме, методу уніфікованої анкети, що надасть можливість більш детально проаналізувати систему комплектування військово-морського духівництва. Це дозволить поглибити знання щодо особливостей функціонування інституту військового і морського духівництва в минулому і стане в нагоді при утворенні капеланської служби у ЗС України. Недоліком ж кадрового складу військово-духовного відомства можна зазначити недостатню освіченість священників у тонкощах пастирської служби під час збройних конфліктів та вік (військовий священник у збройних силах – активний діяч, а не лише зверхувач Таїнств), що також повинно враховуватися при комплектуванні капеланської служби (прийнятним може бути вік від 30, як це передбачено церковними канонами, до 50 для полкового (строк перебування у запасі офіцерів середньої ланки) чи 60 років – для керівного складу).

Джерела та література:

1. Carlisle, Rodney P. World War I / Rodney P. Carlisle. – NY.: Facts On File, Inc., 2006. – 454 p.; Keene J.D. World War I / J.D. Keene. – Westport: Greenwood press, 2006. – 217 p.
2. Акимов Д.В. Пастырское окормление православных военнослужащих в российской императорской армии / Д.В. Акимов. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.voskres.ru/army/church/akimov.htm>; Бабкин М. Мы, Военные священники, всем сердцем приветствуем обновление Родины нашей на началах политической, гражданской и религиозной свободы / М. Бабкин // Военно-исторический журнал. – 2006. – №2. – С.37 – 41; Байдаков А. История становления и развития организационной структуры православного духовенства в Вооруженных Силах Российского государства / А. Байдаков // Журнал Московской патриархии. – 2003. – №6; Беляков А. История флотского духовенства / А. Беляков. – СПб., 2008; Боярский И. Обзор обязанностей и основных форм служения военного духовенства в Российской империи / И. Боярский. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pobeda.ru/content/view/1330/10>; Золотарев О.В. Христолюбивое воинство русское / О.В. Золотарев. – М.: Граница, 1994. – 110 с.; Кострюков А. Неизвестные страницы истории русского военного духовенства / А. Кострюков. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pobeda.ru/content/view/2776/10>; Кузнецов А.М. Флотские священники. Деятельность православного духовенства на флоте: дисс. ... канд. ист. наук по спец.: 07.00.02. / А.М. Кузнецов. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.voskres.ru/army/library/fleetpr121.htm>; Мельникова Л.В. Место и роль военного духовенства в русской армии в 1812 г. / Л.В. Мельникова // Отечественная война 1812 г. Источники. Памятники. Проблемы / Материалы VIII Всероссийской научной конференции (Бородино, 6 – 7 сентября 1999 г.) / Министерство культуры Российской Федерации. Государственный бородинский военно-исторический музей-заповедник / Сост. А.В. Горбунов. – М.: Можайск-Терра, 2000. – 288 с.; Оржеховский И.В. Из истории военного духовенства / И.В. Оржеховский. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.church.by/resource/Dir0056/Dir0083/Page0087.html>; Рогоза В. Правовое регулирование взаимоотношений Православной Церкви и силовых ведомств в Российской империи / В. Рогоза. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pobeda.ru/content/view/1319/10>; Чимаров С. Религиозно-нравственное воспитание в Русской армии: ритуалы, обряды и церемонии. Исторический очерк / С. Чимаров. – СПб.: ВИККА имени А. Ф. Можайского, 1997. – 68 с.; Чимаров С. Русская Православная Церковь и Вооруженные Силы России в 1800 – 1917 / С. Чимаров. – СПб., 1999.

3. Губская Т.Н. Военное духовенство и священники Николаева. Исторические очерки / Т.Н. Губская. – Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2006. – 212 с., илл.
4. Євсєєва Т.М. Православне військове і морське духовенство / Т.М. Євсєєва // Велика війна 1914 – 1918 і Україна: В 2 кн. – Кн.1: Історичні нариси. – К., 2013.
5. Забзалюк Д.Є. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 20.02.22 «військова історія» / Д.Є. Забзалюк. – Львів, 2007. – 19 с.; Ковальчук Т.В. Взаємодія світської та церковної влад в Російській імперії на початку ХХ ст. (за матеріалами українських єпархій РПЦ) / Т.В. Ковальчук // Проблеми історії України ХІХ – ХХ ст. – 2008. – Вип.ХІV. – 361 с. – С.331 – 337; Коханчук Р. Духовна опіка воїнів греко-католиків у ХІХ – на поч. ХХ ст. / Коханчук Р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kapelanstvo.org.ua/xix>; Коханчук Р. Душпастирська опіка греко-католиків у часи Першої світової війни / Коханчук Р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kapelanstvo.org.ua/psv>; Ткачук П. Відродження українського капеланства та його виховна роль у період визвольних змагань 1917 – 1918 рр. / П. Ткачук // Воєнна історія. – 2008. – №6 (42). – С.53 – 59.
6. Івашко М.И. Российская армия и церковь (XVIII – начало ХХ в.): историографическое исследование: автореф. дисс. на соискание уч. степ. доктора ист. наук: спец. 07.00.09 «Историография, источниковедение и методы исторического исследования» / М.И. Івашко. – М.: Военный университет, 2007. – 38 с.
7. Капков К.Г. Памятная книга Российского военного и морского духовенства ХІХ – начала ХХ вв. Справочные материалы / К.Г. Капков. – М.: Летопись, 2008. – 752 с., илл.
8. Котков В.М. Военное духовенство России: в 2 кн. / В.М. Котков. – СПб.: Издательство «Нестор», 2004.
9. Малишко С.В. Мобілізація православного військового і морського духівництва російської армії та флоту в 1914 р. / С.В. Малишко // Збірник наукових праць. Серія “Історія та географія” / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків: Колегіум, 2013. – Вип.49. – 248 с. – С.88 – 92.
10. Малишко С.В. Православне військове духівництво російської армії ХVІІІ – початку ХХ ст.: статус і матеріальне забезпечення / С.В. Малишко // Семінарійум. Церква-ментальність-культура: Питання історії та історіографії / Упор. О.Ф. Тарасенко О.С. Гейда. – Чернігів, 2010. – Вип. 2. – 155 с. – С.118 – 125.
11. Малишко С.В. Сучасна історіографія православного військового і морського духівництва Російської імперії / С.В. Малишко // Перша світова війна: історичні долі держав і народів / Збірник наукових праць (до 100-ліття від початку Першої світової війни) / За заг.ред. д.і.н., проф. Кудряченка А.І. – К.: Державна установа Інститут всесвітньої історії НАН України, 2015. – 352 с. – С.338 – 344.
12. Мальшко С.В. Роль съездов военного и морского духовенства в организации его деятельности / С.В. Мальшко // Studia internationalia. (Материалы международной научной конференции “Западный регион России в международных отношениях ХVІІ – ХХ вв.”. – Брянск, 2011. – С. 57 – 67.
13. Милусь В.І. Вплив християнства на військо: історичний аспект і сучасність / Милусь В.І. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2010. – Випуск 19. – 308 с. – С.95 – 100.
14. Морской устав 1899 г. – СПб.: Типография Морского Министерства, в Главном Адмиралтействе, 1899. – 571 с.
15. Русское зарубежье в Болгарии: история и современность. Книга-альбом / Автор идеи и сост. доктор, ст.науч.сотрудн. Центра науковедения и истории науки БАН С.А. Рожков / Автор.коллектив Е.Е. Анастасова, К. Армаудова, З.С. Бочарова и др. – София: Типография издательства Софийского университета имени св. Климента Охридского, 2009. – 318 с., 403 илл.
16. Устав гарнизонной службы. Высочайше утвержден 16 мая 1900 г. с изменениями, объявленными в приказах по военному ведомству по 1-е апреля 1911 г. – СПб.: Военная Типография (в здании Главного Штаба), 1904. – 211 с.
17. Устав полевой службы. Высочайше утвержден 27 апреля 1912 г. – СПб.: Военная Типография (в здании Главного Штаба), 1912. – 287 с.

ПРАВОСЛАВНОЕ ВОЕННОЕ ДУХОВЕНСТВО РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ в 1914 г.

В статье рассмотрено положение православного военного духовенства Российской империи накануне Первой мировой войны. Автор исследует кадровый состав военно-духовного ведомства, его возрастной ценз, образовательный показатель и опыт пастырской деятельности.

Ключевые слова: *военное духовенство, кадровый состав, Российская империя, протопресbyter, Первая мировая война (Великая война).*

Serhii Malyshko

THE ORTHODOX MILITARY CLERGY OF THE RUSSIAN EMPIRE IN 1914

The status of the Orthodox military clergy of the Russian Empire before First World War is researched in the article. The cadre staff of the military-church department, his age qualification, educational index and the experience of pastor's activity are researched by the author.

Key words: *military clergy, cadre staff, Russian Empire, protopresbyter, First World War (The Great War).*

Стаття надійшла до редакції 7.11.2015

УДК 327.7-029:9(=133.1)

Ольга Мітькіна

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ НА СЛУЖБІ ФРАНКОФОНІЇ

У статті висвітлено розвиток франкофонного громадського сектора від появи перших організацій до сьогодення. Окреслено взаємодію громадськості з урядовими установами, зокрема з Міжнародною організацією Франкофонії. Підкреслено важливе значення неурядових організацій для розвитку Франкофонії в цілому

Ключові слова: *неурядові організації, Франкофонія, громадський сектор.*

Створенню у 1970 р. офіційної міжурядової франкофонної організації – Агентства культурного й технічного співробітництва – передував тривалий процес становлення та ствердження франкофонного руху, що стало можливим завдяки громадським неурядовим асоціаціям та організаціям й окремим активістам. На початковому етапі громадський сектор переважно займався проблемою поширення французької мови й культури. Поступово з'явилися організації різного спрямування. Але остаточно франкофонний рух ствердився завдяки формуванню громадських та неурядових організацій міжнародного рівня, які на сьогодні відіграють важливу роль у франкофонному світі.

Як стверджують самі франкофони, сформований громадським сектором досвід неможливо переоцінити. На думку першого Генерального секретаря Франкофонії Бутро Бутроса-Галі, без діяльності асоціацій на місцях не було б ні Міжнародної організації франкофонії, ні її Самітів голів держав та урядів [3, р. 55]. Другий Генеральний секретар Абду Діюф також підкреслив фундаторську роль громадськості у розбулові франкофонної спільноти. Успіх Франкофонії, стверджував він, завдячує діям громадських активістів, які тривалий час виступали її провідниками та лобістами, маючи при цьому досить обмежені ресурси [18, р. 139].

Проблемою громадського франкофонного руху цікавились М. Тетю, Р. Адамсон, І. Гілдер, С. Г. Семенов. Їхні роботи присвячені різним аспектам Франкофонії, але питання громадського сектора висвітлюються лише частково. Дотичними також є роботи А. Шопрада і С. Фаранджиса. Загалом, можна констатувати, що участь громадськості у розвитку Франкофонії є недостатньо вивченою як в українській, так і в закордонній історіографії.

Мета даної статті полягає у з'ясуванні історії становлення громадського сектора Франкофонії та виявленні етапів його розвитку.

Перше неурядове громадське об'єднання виникло з ініціативи Поля Камбона та П'єра Фонсена у 1883 р., майже водночас із запровадженням Онезімом Реклю терміну Франкофонія (1880 р.) Це був Альянс франсез (Alliance française). Як відзначають французькі дослідники Жак Барат та Клаудія Моїзей, це була перша громадська організація культурного спрямування, що